

Sverige och deflationen

Kolumn

Lars
Jönung

Deflation har seglat upp som ett nytt hot mot världsekonomi. Det finns växande oro för att dagens låga inflationstakt skall övergå till deflation, fallande prisnivå under längre tid. Japan utgör varningssignalen. Landet har haft sjunkande priser i hela ekonomin sedan mitten av 1990-talet kombinerade med knäckig tillväxt.

Många fruktar att Europa står näst i tur. Även i USA diskuteras deflation som ett seriöst hot - om inte Greenspans aggressiva räntesänkningar får fart på konjunkturen. Skulle deflationen få grepp om Europa och USA, kommer även den svenska prisnivån att utsättas för press nedåt.

VAD HÄNDER UNDER en deflationsprocess? Varför uppfattas en fallande prisnivå som ett hot? Låt oss söka svaren i vår egen historia. Vi behöver inte gå till Japan - vi har nämligen erfarenheter av snabb och kraftig deflation i vårt land.

I början av 1920-talet genomlevde Sverige den djupaste deflationen i modern tid. Prisinivån sjönk med 15-20 procent under såväl 1921 som 1922. Prisfallet var resultatet av en medveten politik. När första världskriget bröt ut, valde Riksbanken att överge den fasta kursen mellan kronan och guld. Under krigsåren blev den inhemska inflationen hög och kronans kurs till guld sjönk rejält.

Efter kriget bestämde sig regeringen för att kronan skulle återgå till den växelkurs till guld som gällde 1914. För att nå detta mål krävdes deflation, att priser och löner pressades ned i syfte att höja kronans guldvärde. Medlet blev stram ekonomisk politik. Politiker och ekonomer var i stort eniga om mål och medel, bland andra var Ernst Wigforss en drivande kraft bakom åtstramningspolitiken.

Deflationsvägen annonserades av regeringen under hösten 1920. Strax därpå började den allmänna prisnivån falla, dels på grund av stram riksbankspolitik, dels på grund av starkt internationellt prisfall. Omedelbart uppstod svårigheter på arbetsmarknaden. Löntagarna värjde sig nämligen mot lägre löner.

EFTERSOM DE NOMINELLA lönerna inte sänktes i takt med den allmänna prisnivån, steg arbetslösheten dramatiskt. Den nådde en rekordnivå i början av 1922 då 34 procent av medlemmarna i fackförbunden saknade arbete. Systemet med kollektivavtal bröt samman, främst inom exportsektorn som var mest utsatt för den internationella deflationen. Arbetsgivare övergav ofta gällande avtal och satte löner ensidigt. Under 1922 sänktes den allmänna lönenivån med omkring 30 procent. Våldsamma strejker och oro följde.

Anställda inom offentlig sektor och inom den skyddade sektorn klarade sig förhållandevis väl. De var inte utsatta för samma deflationstryck som härskade inom exportsektorn. Relativlönerna ändrades därför markant. Reallönerna steg för dem som fick behålla sina jobb. Någon solidaritet när det gällde lönesänkning fanns knappast.

Deflationen ägde rum samtidigt med en unikt snabb nedgång i svensk ekonomi. Produktionen sjönk kraftigt under 1921-22. Antalet konkurser exploderade.

Deflationen skapade enorma problem inom det finansiella systemet. Börsrasen blev djupt och långvarigt. Affärsbankerna kom i gungning eftersom låntagare blev oförmögna att återbetala sina lån. Deras skuldbörda steg ju när realvärdet på banklånen ökade med den fallande prisnivån. Konkursvägen förvärrade bankkrisen. Staten tvingades ingripa med stöd.

DEFLATIONEN UPPHÖRDE 1924, när prisnivån pressats ned så långt att kronan kunde knytas till guld till den önskade kursen. I denna bemärkelse var deflationspolitiken framgångsrik. För de ansvariga blev deflationen en dyrköpt läxa. Kostnaden i form av arbetslöshet, strejker och produktionsbortfall hade grovt underskattats.

När Sverige år 1931 ställdes inför ett deflationshot med rötter i den internationella ekonomiska krisen, valde regeringen och Riksbanken en annan taktik än 1921. Den fasta växelkursen till guld övergavs och penningpolitiken gjordes mer expansiv. Sverige undvek därmed dras ned i det internationella prisfallet och kom relativt lindrigt undan 30-talskrisen.

Vad kan vi lära oss från vår deflationshistoria? Tre lärdomar är giltiga i dagsläget. För det första, en oväntad och stark deflation som 1920-talets kan bara skapas av en extremt stram centralbankspolitik. Med gällande mål kring 1-3 procents årlig inflation för centralbanker såväl i Europa som i Sverige är risken försumbar för denna typ av "deflationschock".

För det andra, väl avvägd riksbankspolitik kan effektivt förhindra även mild deflation. Det visar de svenska erfarenheterna från 1930-talet då Riksbanken, med 1920-talets deflationskris i färskt minne, stoppade "importen" av det internationella prisfallet genom expansiva ingrepp.

I DAG FINNS EN ALLMÄN oro för att den japanska deflationen skall sprida sig till Europa och USA såsom en ny typ av asiatisk ekonomisk influens. Men deflation är inget ödesbestämt. Deflation skapas genom åtstramningspolitik. Den kan därför också förhindras eller elimineras med expansiv politik.

För det tredje, en flexibel samhällsekonomi behövs för den händelse vi trots allt skulle få deflation. Arbetsmarknadens parter bör kunna förhandla fram lönesänkningar och bankerna bör ha tekniker för att hantera deflation. Att döma av historien kommer sådana anpassningar dock till stånd först när prisnivån fallit en längre tid.